

Бібліографічний опис:

Записи народних пісень побутової тематики з Харківщини середини ХХ століття (з Архівних наукових фондів рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України) / упорядкувала Людмила Єфремова. *Українське мистецтвознавство*, 2022/2023, 20, 147–158.

YEFREMOVA, Liudmyla, compiler. Recordings of Folk Songs of Everyday Life Themes from Kharkiv Region in the Mid-20th Century (From the Archival Scientific Funds of Manuscripts and Audio-Recordings of M. Rytskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine). *Ukrainian Art Studies*, 2022/2023, 20, 147–158.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2023. Опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

**ЗАПИСИ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ ПОБУТОВОЇ ТЕМАТИКИ
З ХАРКІВЩИНИ СЕРЕДИНИ ХХ СТОЛІТТЯ
(з Архівних наукових фондів рукописів та фонозаписів
Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України)**

Анотація / Abstract

В архівних наукових фондах рукописів та фонозаписів (АНФРФ) Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України зберігається величезний обсяг рукописних матеріалів, зібраних співробітниками Інституту, кореспондентами з різних областей України та за її межами. Значну наукову цінність представляють записи народних пісень з мелодіями, зокрема, з території Слобідської України та її осердя – Харківщини – з її неповторним багатоголоссям уповільненого типу.

Серед записувачів переважають співробітники Інституту та його історичних попередників, зокрема Кабінету музичної етнографії ВУАН. Серед них – Климент Квітка, Михайло Гайдай та Володимир Харків. З неопублікованих записів цих фольклористів в АНФРФ зберігаються нотації, здійснені Михайлом Петровичем Гайдаєм. Йдеться про народні пісні, записані від поодиноких співаків з північних районів Харківщини, проте, на жаль, без повних текстів, але з численними розспівами складів підтекстівок, що свідчить про типовий слобідський тип багатоголосся (Ф. 8-3, од. зб. 200, арк. 21, 60).

Мелодії і тексти пісень родинно-побутової тематики фіксував у 1929 році в с. Костів Валківського (нині Богодухівського) району Харківської області (№ 1–3) Володимир Харків. Зауважимо, що записи потрібно було реконструювати з чернеток. Вони мають значну мистецьку та наукову цінність завдяки пильній увазі фольклориста, зокрема, й до діалектних особливостей текстів пісень.

Записи народної лірики та ліро-епіки з території Харківщини знаходимо також в архівах полтавського фольклориста Володимира Щепотьєва (Ф. 6-4, од. зб. 1156, арк. 12 зв.–13, № 14),

колишніх співробітників ІМФЕ О. Стюжки (Ф. 14-5, од. зб. 166, арк. 26 зв., № 8), Р. Верещаги та П. Павлія (Ф. 936, од. зб. 236, арк. 29 [текст], арк. 269 [мел.]).

Найбільшу кількість народних пісень з оригінальним слобідським уповільненим (протяжним) багатоголоссям записали доктор філологічних наук Іван Березовський (тексти) та музикознавець Андрій Омельченко (мелодії), яких ще добре пам'ятає старше покоління співробітників ІМФЕ. У травні 1973 року фольклористи здійснили експедиційний виїзд у населені пункти нинішнього Берестинського району Харківщини. 19 березня вони записали кілька пісень у м. Краснограді (нині м. Берестин) від чоловічого дуету в супроводі бандур (№ 4). 20 березня від гурту жінок с. Берестовенька цього ж району було записано хороводну «Пареньочок» (№ 5).

Наступного дня сеанс звукозапису відбувся в с. Микола-Комишувата. Від гурту жінок було записано низку ліричних пісень уповільненого стилю зі словоперериваннями в тексті та заміною конкатенації на повторення останнього рядка трисегментної строфи (№ 6, № 7). Але найбільше записів було здійснено в останній день експедиції від гурту із с. Лебедівка. Для них притаманне двоголосся уповільненого типу з рясними розспівами складів тексту (№ 8–11), переважно шестисегментна строфіка.

Підсумовуючи, зауважимо, що цінність записів полягає у фіксації стану народної піснетворчості краю середини минулого століття, які представляють унікальний тип уповільненого багатоголосся Слобідщини.

Ключові слова: архівні записи, народні пісні побутової тематики, Слобожанщина, протяжне багатоголосся.

A huge amount of manuscript materials collected by the Institute's research fellows and correspondents from various regions of Ukraine and abroad is preserved at the Archival Scientific Funds of Manuscripts and Audio-Recordings of M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (ASFMAR IASFE). The recordings of folk songs with melodies, in particular, from the territory of Slobidska Ukraine and its heartland – the Kharkiv region – with its unique slow-type polyphony are of considerable scientific value.

The research fellows of the Institute and its historical predecessors, in particular the Cabinet of Musical Ethnography of All-Ukrainian Academy of Sciences prevail among the recorders. Klyment Kvitka, Mykhailo Haidai and Volodymyr Kharkiv are among them. Notations of Mykhailo Petrovych Haidai have been preserved at the ASFMAR from these unpublished recordings. These are folk songs recorded by individual singers from the northern districts of Kharkiv region, but, unfortunately, without full texts, but with numerous singing of the subtext syllables, which indicates a typical Slobozhanshchyna type of polyphony (Fund 8-3. Unit of Issue 200. Folios 21, 60).

Melodies and lyrics of songs on family and everyday topics have been recorded in 1929 by Volodymyr Kharkiv in the village of Kostiv of Valky (now it is Bohodukhiv) district of Kharkiv region (no. 1–3). It should be noted that the recordings had to be reconstructed from drafts. They have significant artistic and scientific value due to the close attention of the folklorist, in particular, to the dialectal features of the lyrics.

Records of folk lyrics and lyric-epic poetry from the territory of the Kharkiv region are also found in the archives of the Poltava folklorist Volodymyr Shchepotiev (Fund 6-4. Unit of Issue 115b. Folios 12 reverse – 13, no. 14), former research fellows of the IASE O. Stiozhka (Fund 14-5. Unit of Issue 166. Folios 26 reverse, no. 8), R. Vereshchaha and P. Pavlii (Fund 936. Unit of Issue 236. Folios 29 [text]. Folios 269 [melodies]).

The largest number of folk songs with the original Slobozhanshchyna slow (protracted) polyphony have been recorded by the Doctor of Philology Ivan Berezovskyi (texts) and musicologist Andrii Omelchenko (melodies), which are still well remembered by the older generation of IASFE research fellows. In May 1973, folklorists have carried out an expedition to the settlements of the current Berestyn district of the Kharkiv region. On March 19, they have recorded several songs in the city of Krasnohrad (now it is the city of Berestyn) by a male duet accompanied by banduras

(no. 4). On March 20, a round dance song “Pareniochok” (A Little Boy) (no. 5) has been recorded from a women’s group from the village of Berestovenka in the same district.

The next day, a recording session has taken place in the village of Mykolo-Komyshuvata. A series of lyrical songs in a slow style with word breaks in the text and replacing concatenation with the repetition of the last line of a three-segment stanza (no. 6, no. 7) has been recorded from a group of women. But the largest number of recordings has been made on the last day of the expedition from a group from the village of Lebedivka. They are characterized by a two-part slow-paced style with abundant chanting of the text’s syllables (no. 8–11), mostly six-segment stanzas.

Concluding, we’ll note that the value of the recordings lies in recording the state of folk song heritage in the region in the middle of the last century, which represent a unique type of slow polyphony of the Slobozhanshchyna region.

Keywords: archival recordings, folk songs of everyday life themes, Slobozhanshchyna, extended polyphony.

Та ой гаю, мій гаю, та густий, не прогляну

1. Та ой гаю, мій гаю, та густий, не прогляну,
Та й пустю соколонька, та й уже ж не піймаю.

2. А хоть же я піймаю, та й усе не такого,
Та й усе не такого, та й не жалібного.

3. Ой там, на пісочку, стоїть три садочки,
Тонке та високе, на листя широке.

4. А в первім садочку зозуля кувала,
А й другім садочку соловейко щебече.

5. А й у третім садочку виростало древо
Тонке та високе, на листя широке.

6. А під тим же деревом стоїть мати з сином,
Да стоїть, розмовляє, правдочки питає.

Зап. 1929 р. Харків В. у с.Костів Валківського (Богодухівського) р-ну Харківської обл. – Реконструкція з чернетки Л.О.Єфремової. ІМФЕ, ф.6-3, од. зб. 85, арк.25–26, №7,

Чоловіче, чоловіче, йди курем давати

1. Чо - ло - ві - че, чо - ло - ві - че, йди ку - рем да - ва - ти,
 а я пі - ду на ба - зар со - ли ку - пу - ва - ти.

2. Со - ли не ку - пи - ла 2. Со - ли не ку - пи - ла

Вар. 1. Чо - ло - ві - че, чо - ло - ві - че, йди ку - рем да - ва - ти, у!
 А я пі - ду на ба - зар со - ли ку - пу - ва - ти.

1. Чоловіче, чоловіче, йди курем давати,
А я піду на базарь соли купували.
2. Соли не купила, в шинок заблудила,
Ой Боже ж мій милостивий, шо я й наробила.
3. Діти малі плачут, кури кудкудачут
Чого ж вони плачут? – Шо їсточки хочут.
4. – Ой тату наш, тату, затопи нам хату,
Затопи нам хату, навари нам їсти.
5. – Не буду топити, не буду й варити,
Возьму ціп, піду в тік, буду молотити.
6. Ударив не вдарив, сюди, туди гляну,
Чужі жінки йдуть з базарю, моєї немає
7. Трошки перегодом іде огородом,
Шатаєця, метаєця й за коляки хватаєця, чоловіка лає:
8. – Бодай тебе, чоловіче, тай напала трясця,
Як піду я на базарь, нема мені щастя.
9. Ти думаєш чоловіче, що я напилася,
А я рада радесенька, що з родом зійшлася

10. Ти думаєш чоловіче, що я дуже п'яна,
Розпитайся людей, ніде й не лежала.

11. М'ясо загубила, в шинок заблудила,
Ой Боже ж мій милостивий, що ж я наробила?

*Зап. 1929 р. В. Харків у с. Костів Валківського (Богодухівського) р-ну Харківської обл.
від гурту старих жінок, варіант – окремо від одної Настасії Дзюбан, учасниці цього ж
гурту, 59 р. – ІМФЕ, ф.6-3, од.зб.85, а. 4; текст, а. 2, №1.*

Та ой гаю мій, гаю

Та ой га - ю мій, га - ю, та й гус-тий, не про-гля - ну,
та й пус-тю со - ло - вей - ка, та й у - же ж не пій-ма - ю.

Та ой гаю мій, гаю,
Та й густий, не прогляну,
Та й пустю соловейка,
Та й уже ж не піймаю.

А хоть же я піймаю,
Та й уже не такого,
Та й усе не такого,
Та й не жалібного.

Йа ой там, на пісочку,
Та й стоїть три садочки,
Йа у первім садочку
Та й зозуля кувала.

Йа у первім садочку
Та й зозуля кувала.
А й у другім садочку
Соловейко щебече.

А й у другім садочку
Соловейко щебече,
А й третім садочку
Да виростало древо.

А й у третім садочку
Да виростало древо
Та тонке та високе,
Та на листя широке.

А під тим же дровом
Стоїть мати з сином,
Да стоїть, розмовляє,
Правдочки питає:

– Да скажи, сину, правду,
Що у світі миліше –
Йа чи жінка, чи теща,
Йа чи ненька рідненька?

– Жінка для совіту,
Й теща для привіту,
Йа ненька рідненька
Всьому світу жалібненька.

– Як тобою ходила,
Білим світом нудила,
А як стала рождати –
Та й смертоньки бажати.

А як стала рождати –
Та й смертоньки бажати:
Та пошли, Боже, смерть же,
В покаянію вмерти.

*Зап. 1929 р. Харків В. у с.Костів Валківського (Богодухівського) р-ну Харківської обл. –
ІМФЕ, ф.6-3, од.зб.87, арк.14-15.*

Вилітали орли

Повільно

1. Ви - лі - та - ли о - рли з-за кру - то - ї го - ри,
ви - лі - та - ли, бу - рко - та - ли, ро - зко... ро - зко - ші шу - ка - ли.

The image shows a musical score for the song 'Вилітали орли'. It consists of two staves. The top staff is the melody, written in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 3/4 time signature. The tempo marking 'Повільно' (Ad libitum) is placed above the first few notes. The bottom staff is the accompaniment, also in treble clef, featuring a rhythmic pattern of chords and single notes. The lyrics are written below the staves, with hyphens indicating syllables that span across notes.

1. Вилітали орли
З-за крутої гори,
Вилітали, воркотали¹,
Розкоші шукали.²
2. Скільки не літайте,
Треба вниз спуститись,
Ой у полі три доріжки.
Треба розлучитись.
3. Запрягайте, хлопці,
Коні воронії
Та й поїдем доганяти
Літа молодії.
4. Ой догнали літа мої
На кленовім мості:
– Ой верніться, літа мої,
До мене хоч в гості.
5. – Не вернемось, (2)
Не будем вертатись,
Було б тобі, молодому,
Було б шануватись.

Зап. 19 травня 1973 р. Березовський І.П. (текст), Омельченко А.Ф. (мел.) у м. Красноград Красноградського (м. Берестин Берестинського) р-ну Харківської обл. від Ключенко Миколи Петровича, 1908 р.н. та Білоконя Сави Федоровича, 1912 р.н. у супроводі бандур. ІМФЕ, ф.14-5, од. зб. 428/І, №2; фонозапис ф.14-10, од.зб.1300–1306.

¹ Різничитання у тексті та підтекстівці мелодії. (Л.Є.)

² Другу половину кожної строфи співають двічі. (Л.Є.)

Пареньочок, колисочку треба

Помірно

1. - Па - ре - ньо - чек, ко - ли - со - чку тре - ба,
льо - - - - лі. - Од Ки - є - ва до Ро - сто - ва
вже ко - ли - со - чка го - то - ва, ді - вчи - но мо - я!

The musical score is written on three staves in G major (one sharp) and 2/4 time. The tempo is marked 'Помірно' (Moderato). The melody is simple and folk-like, with lyrics written below the notes. The first line of music corresponds to the first line of lyrics, the second line to the second, and the third line to the third. There are repeat signs in the second and third lines of music.

1. - Пареньочок³,
Колисочку треба,
Льолі.
- Од Києва до Ростова
Вже колисочка готова,
Дівчино моя!

2. - Пареньочок,
Пелюшину треба,
Льолі.
- Єсть на тобі фартушина,
Буде ж тобі пелюшина,
Дівчино моя!

3. - Пареньочок,
Повивача треба,
Льолі.
- Єсть на воли налигачі,
Будуть тобі повивачі,
Дівчино моя!

4. - Пареньочок,
Кум-кумицю треба,
Льолі.
- Єсть у тебе брат-сестриця,
Буде тобі кум-кумиця,
Дівчино моя!

Зап. 20 травня 1973 р. Березовський І.П. (текст), Омельченко А.Ф. (мел.) у с.Берестовеньки Красноградського (Берестинського) р-ну Харківської обл. від гурту жінок. ІМФЕ, ф.14-5, од.зб.428/І, №14; фонозапис ф.14-10, од.зб.1300-1306.

³ Різничитання у тексті та підтекстівці мелодії. (Л.Є.)

Ой із-за лісу сонце сяє

Одна Помірно Усі

1. Ой і - з-за лі - су со - нце ся - є, та ко - зак ко - ни -
ка сі - дла - є, а ді - вчи - на го - рько пла - че.

1. Із-за лісу сонце сяє,
Та козак коника сідлає,
А дівчина гірко⁴ плаче. (2)

2. А дівчина гірко плаче:
– Та не бросай мене, козаче,
Бо я умру за тобою. (?)

3. Бо я умру за тобою
Та й за твоєю красою,
Молодая дівчинонька. (2)

Зап. 21 травня 1973 р. Березовський І.П. (текст), Омельченко А.Ф. (мел.) у с.Миколо-Комишувата Красноградського (Берестинського) р-ну Харківської обл. від гурту жінок. ІМФЕ, ф.14-5, од.зб.428/І, №23; фонозапис ф.14-10, од.зб.1300–1306.

Повій, вітре

1. – По-вій, ві - тре, ой да й ві - те - ро - - - чок
ой з гли-бо...з гли-бо-ко-го я - ру, з гли - бо - ко... з гли - бо - ко - го я - ру.

1. Повій, вітре,
Ой да вітерочок,
Та й з глибокого яру. (2)

⁴ Різничитання у тексті та підтекстівці мелодії. (Л.Є.)

2. Прибуди, милий,
Ой да чорнобривий,
Та й з далекого краю. (2)

3. – Ой рад би я
Та ще й повівати,
Дуже яр... дуже яр глибокий. (2)

4. Ой рад би я
Та ще й прибувати,
Дуже край... дуже край далекий. (2)

Зап. 21 травня 1973 р. Березовський І.П. (текст), Омельченко А.Ф. (мел.) у с.Миколо-Комишувата Красноградського (Берестинського) р-ну Харківської обл. від гурту жінок, заспівувала Шальона Феодосія Григорівна, 1926 р.н. ІМФЕ, од.зб.428/І, №18; фонозапис ф.14-10, од.зб. 1300–1306.

Ой усі зорі та й зайнялися

The musical score is written on two staves. The first staff is in 2/4 time, marked 'Один Повільно' (Solo Slowly), and features a melody with a fermata on the final note. The second staff is in 3/4 time, marked 'Двоє' (Two), and features a harmonic accompaniment. The lyrics are written below the second staff.

Один Повільно

Двоє

1. Ой у - сі зо - рі та й за - ня - ли - ся, а мі - сяць пі -
дби - вся. У - сі хло - пці на ву - ли - ці, а ми ро - зі - йшли - ся.

1. Ой усі зорі та й зайнялися,
А місяць підбився.
Усі ж⁵ хлопці на вулиці,
А мій опізнився.⁶
2. Ой опізнився та забарився,
Ой чи дома немає?
Десь у полі на роздоллі
Коня напуває.
3. Ой кінь ірже та води не п'є,
Він дорожку чує,
Десь мій милий чорнобривий
З другою ночує.
4. Ой ночуй, ночуй, та вражий сину,
Ночуй, обнімайся,

⁵ Різничитання у тексті та підтекстівці мелодії. (Л.Є.)

⁶ Другу половину кожної строфи співають двічі. (Л.Є.)

А як вийдеш на вулицю,
То й не вихваляйся.

Зап. 22 травня 1973 р. Березовський І.П. (текст), Омельченко А.Ф. (мел.) у с.Лебедівка Сахновищського (Берестинського) р-ну Харківської обл. від Лєвоценка Віктора Семеновича, 1901 р.н. – ІМФЕ, ф.14-5, од.зб.428/І, №36; фонозапис ф.14-10, од.зб. 1300–1306.

Ой повій, повій, та вітерочок

Одна Помірно Двос

1. – Ой по-вій, по - вій, та ві - те - ро - чок, ой з гли-бо - ко - го ж я - ру ж,
при - будь, при - будь, та мій ми - ле - нький, ой з да - ле - ко - го кра - ю.

The musical score is written on two staves. The first staff is in 2/4 time and contains the melody. The second staff is in 2/4 time and contains the accompaniment. The tempo is marked 'Одна Помірно' and 'Двос'. The key signature has one flat (B-flat). The lyrics are written below the staves.

1. – Ой повій, повій,
Та вітерочок,
Ой з глибокого яру,
Прибуди, прибуди,
Та мій миленький,
Ой з далекого краю.

2. – Ой рад би я
Та повівати,
Ой дуже яр глибокий,
Ой рад би я
Та й прибувати,
Ой дуже край далекий.

3. Ой до станції
Та й до станції
Ой трактова дорога,
Ой десь поїхав
Мій миленький,
Сказав: – Будь здорова!

4. – Ой куди ж їдеш
Та виїжжаеш,
Сизокрилий орле?
Вечір прийде,
А нічка настане,
Ой хто ж мене пригорне?

5. – Ой пригортайся
Та не цурайся
Ой к другому такому,
Та не кажи
Ой тієї правди,
Що мені самому.

6. – Ой як же мені
Та не казати,
Як буде питати?
Як обніме
Та ще й поцілує,
Ой треба розказати.

Зап. 22 травня 1973 р. Березовський І.П. (текст), Омельченко А.Ф. (мел.) у с.Лебедівка Сахновищського (Берестинського) р-ну Харківської обл. від Титової Наталії Миколаївни, 1936 р.н. – ІМФЕ, ф.14-5, од.зб.428/І, №34; фонозапис ф.14-10, од.зб. 1300–1306.

Ой упав сніжок

Один Повільно Усі

1. Ой у - пав сні - жок та й на о - бні - жок,
 Ой не по пра - вді, та ко - за - че - нько,
 та й у - зя - вся во - до - ю.
 та жи - веш з ді - - вчи - но - ю.

1. Ой упав сніжок
 Та й на обніжок,
 Та й узявся водою.
 Ой не по правді
 Та козаченько,
 Та живеш з дівчиною.

2. Ой походжено
 Та поброджено
 Та й коло моря кіньками,
 Ой то ж не кіньми, (2)
 То журавочка з дітьми.

3. Ой журав криче,
 Журав криче,
 А журавочка плаче.
 Ой не плач, дівко,
 Он не плач, красна,
 Бо така ж ти нещасна.

Зап. 22 травня 1973 р. Березовський І.П. (текст), Омельченко А.Ф. (мел.) у с.Лебедівка Сахновисьького (Берестинського) р-ну Харківської обл. від Лєвоценка Віктора Семеновича, 1901 р.н. - ІМФЕ, ф.14-5, од.зб.428/І, №37; фонозапис ф.14-10, од.зб. 1300-1306.

Ой у полі суха вишня

Один Помірно Двос

1. Ой у по - лі су - ха ви - шня, там
 сто - їть ді - - - вка мо - ло - да.

1. Ой у полі суха вишня,
 Там стоїть дівка молода.

2. Тоді ж вона заміж вийшла
 Та й зосталася удова.

3. Пішла полем шукать долі
 Та й до дитяти промовля:

4. - Дитя мое коханеє,
 Ой звідкіль батька виглядаєть?

5. Якщо з степу – то він вернеться,
А як з могили – нікогда.

Зап. 22 травня 1973 р. Березовський І.П. (текст), Омельченко А.Ф. (мел.) у с.Лебедівка Сахновицького (Берестинського) р-ну Харківської обл. від Лєвоценка Віктора Семеновича, 1901 р.н. – ІМФЕ, ф.14-5, од.зб.428/І, №38; фонозапис ф.14-10, од.зб. 1300–1306.

Конфлікт інтересів

Упорядниця не має потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї статті.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

Отримано / Received 20.06.2023

[Рекомендовано до друку / Recommended for publishing 30.11.2023 р.](#)